

6. Метрыка Вялікага Княства Літоўскага: Кн. 43 (1523–156) / падрыхт. В. С. Мянжынскі; НАН Беларусі, Ін-т гісторыі. – Мінск : Бел. навука, 2003. – 167 с.
7. Пяткевіч Ч. Рэчыцкае Палессе / Ч. Пяткевіч. – Мінск : Бел. кнігазбор, 2004. – 672 с.
8. Сержпутоўскі А. К. Казкі і апавяданні беларусаў Слуцкага павета / А. К. Сержпутоўскі. – Мінск : Універсітэцкае, 2000. – 271 с.
9. Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года / Т. І. Доўнар, У. М. Саголін, Я. А. Юхо; рэдкал. Т. І. Доўнар [і інш.] – Мінск : Тэсей, 2003. – 352 с.
10. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / рэдкал.: К.К. Атраховіч (агульн. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелСЭ, 1977–1984.
11. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 5 т. / М. Фасмер ; ред. Б. А. Ларина. – М. : Прогресс, 1964–1987.
12. Чарадзейныя казкі: у 2 ч. – Ч. 1 / НАН Беларусі, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору; склад. К. П. Кабашнікаў, Г. А. Барташэвіч. – Мінск : Бел. навука, 2003. – 639 с.

Леванцевіч Л. В. Семантичні змяні лексеми «будынок» в білоруській мові.

Анотація

У статті проаналізавано лексичний фон лексеми «будынок» в білоруській мові. Показані семантичні змяні слова; визначена неповноеквівалентність слів у спорідненых нацiональных культурах. Встановлено, що у старобілоруській мові слово «будынок» пачало вжыватися пiд впливом кнiжковага (релiгiйнага) стылю i переважна у значеннях, не пов'язаных з поняттям «будiвля для прожывання»: у значеннi «будiвля» – пiд впливом росiйської мови, в основному пачинаючи з ХХ столiття.

Ключові слова: семантичні змяні, фонова лексика, лiнгвокультуролагiя, неповноеквівалентность.

Levantsevich L. V. Semantic change of lexeme 'house' in the Belarusian language.

Summary

The article analyzes the lexical lexeme background 'house' in the Belarusian language. Semantic changes in words are shown; non-equivalence of words related to national cultures is defined. It was found that in the Old Belarusian language, the word 'house' began to use under the influence of the book (religious) style and mostly in the meanings, not related to the concept 'house for living': in the sense of 'building' it was used under the influence of the Russian language mainly since the twentieth century.

The purpose of the article is to trace changes in the semantic meaning of the word 'home', determine its lexical background in the Belarusian language.

The subject of the study is non-equivalent (background) in the content vocabulary of cultural linguistics and object is semantic change of the word 'house' and its non-equivalence in Belarusian and Russian languages.

Background difference in the values of lexemes 'dom' and 'hata' in the Belarusian language consistently observed in semantization of concepts: the word hata is always used with the generalized meaning of 'building' and the word 'dom' – 'in my family, in my house. Lexeme 'dom' was used in the nineteenth century. Belarusians used it mainly in the sense of 'habitual residence', 'family, genus'; within the meaning of 'building for living' the word began to be used under the influence of the Russian language mainly in the twentieth century.

Non-equivalence backgrounds of lexeme 'house' is observed in the language of the peoples (Belarus and Russian) who reside in approximately the same conditions, and thus confirmed the differences in national culture, especially the perception of the world, language picture of the world.

Key words: semantic changes, background vocabulary, cultural linguistics, non-equivalence.

УДК 372.8:378:811

Левицька Н. В.,
викладач кафедри практики iноземної мови та методики викладання
Хмельницького національного університету
E-mail: natatitova82@mail.ru

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ЯК ОКРЕМОЇ НАУКИ В НІМЕЧЧИНІ

У статті проаналізовано причини виокремлення перекладознавства як окремої науки у Німеччині, розглянуто основні перекладацькі концепції, визначено етапи розвитку теорії перекладу в Німеччині за критерієм наукових інтересів дослідників, схарактеризовано сучасний стан перекладознавства як окремої наукової дисципліни в Німеччині.

Ключові слова: перекладознавство, перекладацькі концепції, етапи розвитку, проблеми перекладу.

Грунтовне дослідження шляхів розвитку професійної підготовки перекладачів у галузі вищої освіти Німеччини передбачає не лише аналіз її сучасного стану, проблем та перспектив, але й

вивчення історичних фактів її становлення та еволюції протягом тривалого часу. Основною науковою галуззю, що сприяла успішному розвитку перекладацької освіти у ВНЗ Німеччини, є перекладознавство. Тому ґрунтовний аналіз теоретичних досліджень з перекладознавства в Німеччині дозволить виокремити основні етапи розвитку перекладознавства у Німеччині, схарактеризувати основні перекладознавчі концепції німецьких дослідників та їхній вплив на розвиток сучасної професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини.

Проблемою становлення перекладознавства як окремої науки та формування її теоретичних основ займалися вітчизняні та німецькі науковці І. Алексєєва, Л. Бархударов, В. Віллс, Т. Кияк, В. Комісаров, Л. Латишев, Г. Мірам та ін. Історичний аспект розвитку освіти перекладачів у країнах Європи та світу з часів зародження перекладацької діяльності до сьогодення знайшло відображення у працях М. Кемінейд, О. Панасєєва, О. Семенця, Е. Піма та ін.

Метою нашої статті є всебічний аналіз передумов виникнення, етапів становлення та сучасного стану перекладознавства як окремої науки у Німеччині.

Ретроспективний аналіз літератури уможливив виокремлення наявних визначень поняття «переклад». Порівнюючи з'ясування сутності перекладу у різні епохи, можемо прослідкувати, як зі зміною домінуючих наукових течій змінювалися підходи до дефініції цього поняття. Л. Латишев характеризує переклад як центральну ланку двомовної опосередкованої комунікації. На думку Г. Мірама, переклад є складною єдністю, що містить наступні взаємопов'язані компоненти: елементи і структуру мови-джерела; елементи і структуру мови перекладу; набір трансформацій, що дають змогу трансформувати елементи та структуру мови-джерела в елементи та структуру мови перекладу; системи мов, залучених до перекладу; концептуальне наповнення та організацію мови-джерела; концептуальне наповнення та організацію мови перекладу; взаємозв'язок концептуального наповнення мови-джерела та мови перекладу. У формулюванні Л. Бархударова перекладом називається процес перетворення мовного твору однією мовою в мовленнєвий твір іншою мовою при збереженні незмінного плану змісту, тобто значення. Як вважає В. Комісаров, переклад – вид мовного посередництва, при якому зміст іншомовного тексту оригіналу передається на іншу мову шляхом створення цією мовою комунікативно рівноцінного тексту, це функціональна взаємодія мов [2, с. 4]. Проте деякі дослідники розглядають переклад як вид діяльності. А. Ширяєва визначає переклад як складний вид інтелектуальної діяльності, що вимагає швидкого багаторівневого аналізу семантичних полів, синтаксичних структур, культурних відмінностей, соціологічних і психологічних аспектів реакції читача або слухача [6].

Роль перекладу у розвитку німецької культури та становленні німецької мови завжди була особливою. Німецький класик Й. В. Гете переконував, що переклад належить до «найбільш важливих засобів спілкування людей». Німецький філософ Ф. Ніцше стверджував: «Міру відчуття історії тією чи іншою епохою можна виміряти по тому, як в цю епоху перекладають тексти, та по тому, як ця епоха намагається зробити своїм здобутком попередні часи та книги минулих епох» [3, с. 101]. Досить згадати, що могутній рух реформації почався з опублікування Мартіном Лютером його «Послання про переклад» (1530), в якому він обґрунтовував принципи нового перекладу Біблії та вперше вжив термін «Verdeutschchen» (переклад). Висловлювання Мартіна Лютера «*gem tene vers sequentur*» (схопи суть, а слова самі прийдуть слідом) можуть слугувати маніфестом його перекладацької діяльності. У своїх перекладах він вже використовував багатомовні перетворення, які сучасні перекладознавці називають перекладацькими трансформаціями.

Пізніше проблеми перекладу привертала увагу таких видатних діячів культури і науки Німеччини, як А. Шлегель, Й. В. Гете, Ф. Шлейермахер, В. Гумбольдт, Я. Грімм і багато інших. В. Гумбольдт багато років працював над перекладом «Агамемнона» Есхіла і в передмові до нього запропонував шляхи подолання багатьох складнощів перекладу. Геніальний класик німецької літератури Йоганн Вольфганг фон Гете демонстрував блискучі зразки художнього перекладу, багато і плідно розмірковував про можливості та методи перекладацької діяльності. Він розрізняв два принципи перекладу художньої літератури – один з них вимагає перенесення іноземного автора до читачів перекладу, щоб вони могли побачити в ньому співвітчизника, другий – переносить читачів перекладу до іноземного автора, щоб вони могли пристосуватися до його умов життя, структури його мови, її особливостей. У перекладі ці принципи можуть поєднуватися, але кожен із них має свої переваги. Подібні зауваження літературознавчого і лінгвістичного характеру можна знайти у багатьох перекладачів і вчених протягом XVIII і XIX століть [2, с. 36].

Про необхідність виокремити перекладознавство як окрему наукову дисципліну вперше висловився Ф. Шлейермахер: «Скрізь розглядаються різноманітні наукові теорії, але не існує теорії перекладу, яка була б повністю науково обґрунтованою та впровадженою. Розроблені лише її окремі

фрагменти, але, якщо існує історична наука, то повинна існувати й окрема наука про переклад» [2, с. 31]. Учений присвятив свої праці обґрунтуванню різних методів перекладу, доводячи, що метод перекладу залежить насамперед від характеру та виду тексту перекладу. У зв'язку з цим науковець запропонував розрізнити переклад усних висловлювань і письмових документів та переклад художніх і наукових текстів. Ф. Шлейермахер пропонує розрізнити два методи перекладу: перефразування і вільний переклад. У нього уже простежуються елементи орієнтації на одержувача, які відіграють велику роль у сучасній теорії перекладу. Погляди Ф. Шлейермахера створили підґрунтя для розгорнутих перекладацьких концепцій, які з'явилися через 150 років. Саме в 60-х роках ХХ ст. у наукових колах Німеччини розпочалися системні та фундаментальні дослідження проблем перекладу та здійснювалися спроби створити незалежний науковий дискурс. До цього часу проблеми перекладознавчого характеру розглядалися лише в контексті лінгвістичної теорії або мовознавства, літературознавства, теології, філософії, психології, комунікативної теорії. Першими науковими теоріями перекладу в Німеччині були праці представників так званої Лейпцизької школи. Для них характерним є контрастивно-лінгвістичний підхід до процесу перекладу та спроби створення «граматики перекладу», яка б охопила усі стандартні правила, що виводяться з порівняння мовних систем. Перекладач, незалежно від своїх особистісних, соціальних та психофізіологічних характеристик, на думку науковців Лейпцизької школи, повинен дотримуватися цих правил «граматики перекладу» [1, с. 58].

Засновником та найвизначнішим представником Лейпцизької школи прийнято вважати О. Каде, який зробив значний внесок у розвиток теорії перекладу. Його докторська дисертація «Випадковості та закономірності в перекладі» вважається фундаментальною працею з перекладознавства. У книзі, присвяченій пам'яті О. Каде, німецький науковець С. Каліна висловила свою думку щодо його внеску в становлення перекладознавчої науки: «З метою виявлення притаманних процесу перекладу факторів та визначення їхньої сутності О. Каде намагався висвітлити питання, які пов'язані з виконавцем і які пізніше знову будуть розглядатися у контексті теорії дії. Спроба О. Каде використати комунікативний підхід для пояснення процесів усного та письмового перекладу і подолати вузький лінгвістичний підхід стала значним внеском в існуючу теорію перекладу». О. Каде досліджував проблеми, які сьогодні залишаються актуальними і важливими для навчальних закладів, що готують перекладачів: співвідношення теорії і практики під час навчання перекладачів, роль замовника перекладу, очікування отримувача та ін. О. Каде вперше 1968 р. увів у науковий обіг терміни «Translationswissenschaft» (теорія перекладу), «Translation» як гіперонім для понять «Übersetzen» (письмовий переклад) і «Dolmetschen» (усний переклад) та терміни «транслят» як продукт процесу усного чи письмового перекладу і «транслятор» як автор перекладу [1, с. 45]. Крім того, О. Каде є автором найбільш відомих та прийнятих визначень понять усного та письмового перекладів: 1) письмовий переклад – це передача фіксованого й послідовно поданого або ж часто повторюваного тексту вихідної мови у вигляді тексту мови перекладу, який можна будь-коли проконтролювати або виправити; 2) усний переклад – це передача одноразово (як правило, усно) запропонованого тексту вихідної мови у вигляді тексту мови перекладу, який лише умовно можна проконтролювати та через брак часу виправити [3, с. 46].

Отже, контрастивно-лінгвістичний підхід, який передбачав пошук еквівалентності на рівні мовних систем, та положення Лейпцизької школи про те, що переклад є лише процесом перекодування мовних знаків, виявилися занадто обмеженими та поступово втратили свою актуальність. На зміну контрастивно-лінгвістичному прийшов комунікативний підхід, завдяки якому в поле зору науковців поступово потрапили учасники процесу перекладу. Дослідження еквівалентності на рівні мовних систем замінили роздуми про певну зумовленість перекладу у відповідній ситуації. В ролі релевантної одиниці було запропоновано текст як єдине ціле. Але всі ці позитивні тенденції не привели представників Лейпцизької школи до розуміння перекладацької діяльності, як соціокультурно зумовленої. З часом парадигма контрастивної лінгвістики вичерпала себе і перекладознавці звернули увагу саме на учасників процесу перекладу, їхню соціокультурну зумовленість, їхні дії [5, с. 124].

У той час, коли Лейпцизька школа переживала свій розквіт, у Західній Німеччині з'явилося три центри перекладознавства: Гейдельберг, Саарбрюкен і Майнц / Хермесхайм, представники яких розробляли свої дослідницькі підходи в напрямку функціонального перекладознавства. Окремі дослідники, як, наприклад, В. Коллер та В. Віллс, залишалися прихильниками теорії еквівалентності. У Західній Німеччині термін «Translation», запроваджений О. Каде, довгий час замінювався традиційним «Sprachmittlung» (мовне посередництво). Відтак, у ранніх наукових працях із перекладознавства поняття «Translation» та «Sprachmittlung» сприймалися як синоніми. Серед

конкуруючих найменувань науки про переклад утвердилася назва «Translationswissenschaft», водночас поняття «Translatorik» і «Translatologie» вживаються рідко [2, с. 12].

Хоча в Західній Німеччині не склалося єдиної перекладознавчої школи, велика кількість західнонімецьких перекладознавців проявляли інтерес до перекладацьких проблем і зробили вагомий внесок у розвиток сучасної теорії перекладу та методики навчання майбутніх перекладачів. Загальновідомими є праці К. Райс та Г. Й. Веймера, які розробили у 80-х роках ХХ ст. теорію «скопос» – загальну теорію перекладу, згідно з якою основою процесу перекладу є його мета, а перекладач (Translator) виступає експертом, який відповідає за оптимальне досягнення мети. Від скопосу, тобто мети, залежить вибір стратегії перекладу. За цією теорією, перекладач має право передавати особливості культури, адресата та ситуації мовою перекладу, тобто відповідати очікуванням цільової культури (чи групи) або порушувати ці норми. Отже, така теорія не абсолютизує вимоги до перекладу, а ставить на перше місце стратегічний вибір самого автора перекладу, тобто перекладача, який діє відповідно до скопосу, мети, визначеної замовником перекладу, ним самим або цільовою аудиторією. Ця концепція відіграла важливу роль у загальному процесі формування теорії перекладу. Проблема стратегічного вибору перекладача потрапила в коло наукових інтересів Г. Хьоніга, К. Норд та ін. [4, с. 56].

У 90-х роках ХХ ст. західнонімецькі перекладознавці приділяють велику увагу когнітивним можливостям перекладача, його соціальній ролі в сучасному світі та прагнуть розширити функції перекладача. Відомий німецький перекладознавець В. Віллс зробив значний внесок в утвердження суспільної вагомості перекладацької діяльності та в дослідження теоретичних та прикладних аспектів перекладу. Особливу увагу учений приділяє прикладним аспектам перекладу, зв'язку теорії перекладу із завданнями професійної підготовки перекладачів, проблемам класифікації перекладацьких труднощів, методиці навчання перекладу, аналізу перекладацьких помилок, оцінюванню якості перекладу [7, с. 23].

Наприкінці ХХ ст. перекладознавство остаточно сформувалося як наукова дисципліна і посіло гідне місце серед гуманітарних наук. На етапі становлення воно часто змінювало свої парадигми. Причинами такої непостійності була, по-перше, необхідність утвердитися як самостійна наукова дисципліна, а по-друге, складність об'єкту дослідження. На різних етапах свого розвитку перекладознавство зверталося до парадигм лінгвістики, культурології, психології, соціології. На шляху становлення перекладознавства в Німеччині практикувалися різноманітні форми внутрішньодисциплінарного взаємовпливу та взаємозв'язку. Переїмання перекладознавством важливих теоретичних елементів з інших наук у жодному разі не свідчить, що це підпорядкована наукова дисципліна. Ці запозичення і впливи є частиною дисциплінарної рефлексії, виокремлення науки з міждисциплінарного середовища. Отже, перекладознавство в Німеччині в 60-70-х роках ХХ ст. орієнтувалося на контрастивну, системну лінгвістику та на лінгвістику тексту, у 80-х роках ХХ ст. перекладознавці більшою мірою проявляли цікавість до філософської та соціологічної теорії дії (Handlungstheorie) та до проблем міжкультурного дослідження комунікації. У 90-х роках ХХ ст. переважав інтерес до когнітивних наук [7, с. 37].

Результати аналізу теоретичних розвідок німецьких перекладознавців другої половини ХХ ст. дозволяють нам виокремити такі етапи розвитку перекладознавства в Німеччині за критерієм наукових інтересів дослідників за цей період:

- 1) 60–70-ті роки: проблема еквівалентної передачі тексту оригіналу в текст перекладу (О. Каде, А. Нойберт, Г. Єгер; Вотяк);
- 2) 80-ті роки: проблема мети і стратегій перекладу (К. Райс, В. Веймер, Г. Хьоніг, К. Норд);
- 3) 90-ті роки: проблема міжкультурної комунікації та когнітивних можливостей перекладача (К. Райс, В. Веймер, Ю. Хольц-Мянттарі, С. Залевські, В. Віллс, Г. Хьоніг, М. Снел-Хорнбі).

Здійснений аналіз процесу становлення та сучасного стану перекладознавчої науки у Німеччині показав, що перекладознавство остаточно сформувалося як наукова дисципліна наприкінці ХХ ст. і посіло гідне місце серед гуманітарних наук. На етапі становлення воно часто змінювало свої парадигми. Причинами такої непостійності була, по-перше, необхідність утвердитися як самостійна наукова дисципліна, а по-друге, складність об'єкту дослідження. З'ясовано, що перекладознавство в Німеччині в 60-70-х роках ХХ ст. орієнтувалося на контрастивну, системну лінгвістику та на лінгвістику тексту, у 80-х роках ХХ ст. перекладознавці більшою мірою проявляли цікавість до філософської та соціологічної теорії дії (Handlungstheorie) та до проблем міжкультурного дослідження комунікації. У 90-х роках ХХ ст. переважав інтерес до когнітивних наук. Для перекладознавців початку ХХІ ст. характерними є особлива цікавість до прикладних аспектів теорії перекладу та спроби застосування результатів теоретичних досліджень для розв'язання практичних завдань.

До напрямів подальших наукових досліджень віднесемо дослідження етапів розвитку перекладознавства в Україні.

Список використаної літератури

1. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова): підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
2. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учебное пособие / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2002. – 424 с.
3. Латышев Л. К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания / Л. К. Латышев. – М., 1988. – 160 с.
4. Найда Ю. К. О науке переводить / Ю. Найда // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М.: Международные отношения, 1978. – С. 114–137.
5. Прунч Э. Пути развития западного переводоведения. От языковой асимметрии к политической / Э. Прунч. – М.: Р. Валент, 2015. – 512 с.
6. Ширяева В. А. Универсальная ключевая компетентность: процессуально-результативный подход [Электронный ресурс] / В. А. Ширяева. – Режим доступа: <http://www.sgu.ru/files/nodes/63395/Shiryaeva.pdf>
7. Wills W. Die Bedeutung des Übersetzens und Dolmetschens in der Gegenwart / W. Wills, V. Kapp // Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis. – Tübingen: Francke Verlag, 1991. – S. 123.

Левицкая Н. В. Пути развития переводоведения как отдельной науки в Германии.

Аннотация

В статье проанализированы причины выделения переводоведения как отдельной науки в Германии, рассмотрены основные переводческие концепции, определены этапы развития теории перевода в Германии по критерию научных интересов исследователей, охарактеризовано современное состояние переводоведения как отдельной научной дисциплины в Германии.

Ключевые слова: переводоведение, переводческие концепции, этапы развития, проблемы перевода.

Levytska N V. Ways of translation as a separate science in Germany.

Summary

In the article the reasons for the selection of translation studies as a separate science in Germany and the basic translation concepts have been defined. Moreover, the stages of the development of translation theory in Germany according to the criterion of the scientific interests of researchers and the modern state of translation studies as a separate academic discipline in Germany have been analyzed.

Key words: translation studies, translation concepts, stages of development, the problems of translation.

УДК [811.161.2+811.111]’342.4

Лисак Г. О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри практики іноземної мови та методики викладання
Хмельницького національного університету
E-mail: lysak_halyna@ukr.net

СИСТЕМА ГОЛОСНИХ ЗВУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОРІВНЯЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ МОВ

У статті розглянуто проблему подібних та відмінних ознак голосних фонем сучасної англійської та української мов. Здійснено їхній порівняльний аналіз, вказано на відмінності, що складають труднощі під час вивчення іноземної мови.

Ключові слова: фонема, голосний звук, звук, звукова система.

Кожна мова має свою систему звуків, і не існує двох абсолютно ідентичних мов. Звуки поділяються на голосні (складаються з голосу) і приголосні (складаються з голосу і шумів). Звучання голосних і приголосних звуків залежить від таких характеристик, як позиція у слові, вимова, швидкість, темп мовлення, навіть від обставин і місця спілкування.

Кожна мова має свою неповторну звукову систему. Саме вона становить значні труднощі під час вивчення іноземної мови. Дослідження голосних звуків англійської та української мов дасть можливість краще пізнати особливості звукових систем кожної з них, простежити закономірності звукотворення голосних фонем у цих мовах, а отже, виявити ті відмінності, що становлять перешкоди на шляху до успішного опанування фонетики цих мов.